

Masofaviy ta'limda elektron platforma xorijiy tillarga o'qitishning samarali vositasi sifatida

*Shermatov Eldorjon Yovmiddinovich
eeldorshermatov@gmail.com
Katta o'qituvchisi
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti*

***Annotatsiya.** Ushbu maqola chet tillarini o'qitish uchun masofaviy ta'limda elektron platformalarning rolini o'rganadi. Unda O'zbekiston ta'lim tizimiga zamonaviy texnologiyalarning integratsiyalashuvi muhokama qilinib, asosiy e'tibor ta'lim natijalari va talabalarining faolligini oshirishga qaratiladi. Tadqiqot ushbu platformalar jurnalistika talabalarining kasbiy kompetensiyalarini qanday yaxshilashi, ularni zamonaviy media landshaftlari talablariga tayyorlashga urg'u beradi.*

***Kalit so'zlar:** Elektron platformalar, Masofaviy ta'lim, Chet til o'rgatish, Ta'lim texnologiyalari, Talabarning jalb qilinishi*

Electronic platforms as an effective means for teaching foreign languages in distance education

*Shermatov Eldorjon Yovmiddinovich
eeldorshermatov@gmail.com
Senior teacher
Uzbekistan state world languages university*

***Annotation.** This paper examines the role of electronic platforms in distance education for teaching foreign languages. It discusses the integration of modern technologies in Uzbekistan's educational framework, focusing on enhancing learning outcomes and student engagement. The study emphasizes how these platforms can improve the professional competencies of journalism students, preparing them for the demands of contemporary media landscapes.*

***Key words:** Electronic platforms, Distance education, Foreign language teaching, Educational technologies, Student engagement*

Электронные платформы как эффективное средство обучения иностранным языкам в дистанционном образовании

*Шерматов Элдоржон Ёвмиддинович
eeldorshermatov@gmail.com
Старший преподаватель
Узбекский государственный университет мировых языков*

***Аннотация.** В данной работе рассматривается роль электронных платформ в дистанционном образовании для обучения иностранным языкам. Обсуждается интеграция современных технологий в образовательную систему Узбекистана, с акцентом на улучшение результатов обучения и вовлеченности студентов. Исследование подчеркивает, как эти платформы могут повысить профессиональные компетенции студентов-журналистов, подготавливая их к требованиям современного медиа-ландшафта.*

Ключевые слова: Электронные платформы, Дистанционное образование, Преподавание иностранных языков, Образовательные технологии, Вовлеченность студентов

Respublikada ta'lim tizimini mustahkamlash, uni zamon talablari bilan uyg'unlashtirishga katta ahamiyat berilmoqda. Bunda mutaxassis kadrlarni tayyorlash, ta'lim va tarbiya berish tizimi islohatlar talablari bilan chambarchas bog'langan bo'lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Zamon talablariga javob bera oladigan mutaxassis kadrlarni tayyorlash, Davlat talablari asosida ta'lim va uning barcha tarkibiy tuzilmalarini takomillashtirib borish oldimizda turgan dolzarb masalalardan biridir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da oliy ta'lim jarayonlariga raqamli texnologiyalar va zamonaviy o'qitish usullarni joriy etish, yoshlarni ilmiy faoliyatga keng jalb etish, korrupsiyaga qarshi kurashish, muhandislik-texnik ta'lim yo'nalishlarida tahsil olayotgan talabalar ulushini oshirish, kredit-modul tizimini joriy etish, o'quv rejalarida amaliy ko'nikmalarni oshirishga qaratilgan mutaxassislik fanlari bo'yicha amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirish bo'yicha aniq vazifalar belgilab berilgan (Mirziyoyev, 2019).

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022 yil 3 oktabrdagi "Oliy ta'lim tashkilotlarida masofaviy ta'lim shaklini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida" 559-sonli qorori 3-bobida masofaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan talablar keltirilgan. Qarorga ko'ra, oliy ta'lim muassasalarida masofaviy ta'limni tashkil etish, avvalo, masofaviy ta'limni boshqarish bo'yicha dasturiy ta'minot "Learning Management System" (LMS) platformasi mavjudligi talab etiladi (www.lex.uz).

Shuningdek, ushbu qarorning 4-bobida masofaviy ta'limni boshqarish bo'yicha dasturiy ta'minotga qo'yiladigan talablar haqida so'z boradi. Unga ko'ra, masofaviy ta'limni boshqarish bo'yicha dasturiy ta'minot – LMS platformasi SCORM (Sharable Content Object Reference Model) standartlariga mos hamda unda avtoproktoring tizimi mavjud bo'lishi lozimligi aytiladi:

Elektron Platforma (yoki Ta'limni boshqarish tizimi (LMS)) – bu ta'lim kurslari, o'quv dasturlari, materiallar yoki o'rganish va rivojlantirish dasturlarini boshqarish, hujjatlashtirish, kuzatish, hisobot berish, avtomatlashtirish va yetkazib berish uchun dasturiy ta'minot dasturidir. Ta'limni boshqarish tizimi konsepsiyasi to'g'ridan-to'g'ri elektron ta'limdan (e-Learning) paydo bo'lgan (en.wikipedia.org).

Elektron ta'lim (e-learning) – ta'lim maqsadlarida boshqaruv tizimidan foydalangan holda Internet orqali elektron shaklda o'rganish jarayoni. Ushbu turdagi trening onlayn o'qitishning keng doirasini qamrab oladi.

Elektron ta'lim haqida so'z borganda, unga berilgan ta'riflarni ko'rib chiqish maqsadga muvofiq. Quyidagi jadvalda tadqiqotchi olimlar tomonidan elektron ta'lim haqidagi fikrlari keldiriladi (1- jadval).

1- jadval

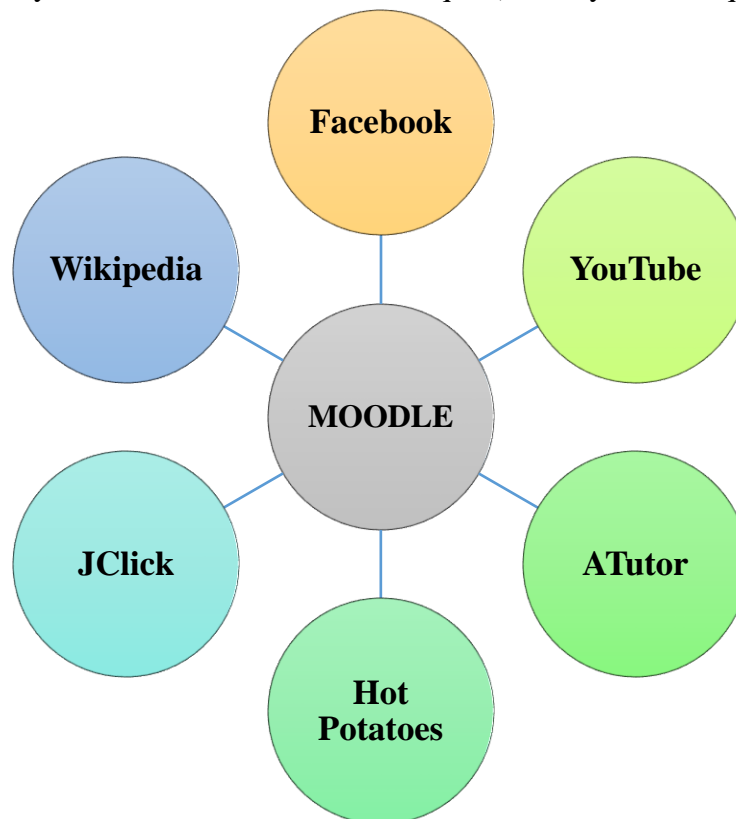
Tadqiqotchilar tomonidan elektron ta'limga berilgan ta'riflar

№	Tadqiqotchi	Elektron ta'limga berilgan ta'rif
1.	Dr Showkeen Bilal Ahmad Gul	Elektron ta'lim - bu kompyuter va uning tarmoqlari, turli xil audio-vizual materiallar, qidiruv tizimlari, elektron kutubxonalar va veb-saytlar kabi zamonaviy aloqa usullariga asoslangan ta'lim, sinfda yoki masofadan turib amalga oshiriladi (Ahmad, 2015).
2.	Terry Grimes and Claude Whitmer	Elektron ta'lim – ishtirokchilar texnologiya bilan boyitilgan muhitda birgalikda o'rganishganda sodir bo'ladigan hodisa. Elektron ta'lim odatda talabalar va o'quv materiallar, talabalar va

		o'qituvchi va talabalarning o'zlari o'rtasidagi o'zaro ta'sirni o'z ichiga oladi. Elektron ta'lim muhitini yaratish uchun odatda elektron pochta orqali ma'lumot almashish, "chat" va "muhokama (discussion)" dasturlari qo'llaniladi (Grimes and Whitmyer).
3.	Enaam Karim Abed	The elektron ta'lim quyidagicha ta'riflanadi: ta'lim mazmunini (elektron) kompyuter va uning tarmoqlari asosida ommaviy axborot vositalari orqali qabul qiluvchiga ushbu tarkib va xususiyatlar va tengdoshlari bilan faqat bir vaqtning o'zida yoki sinxronlashtirilmagan holda faol o'zaro ta'sir o'tkazish imkoniyatini beradigan tarzda taqdim etish va ushbu ta'limni yakunlash imkoniyati vaqt va joyda va sharoit va qobiliyatlarga mos keladigan tezlikda, shuningdek, ushbu ommaviy axborot vositalari orqali ushbu ta'limni boshqarish imkoniyati.
4.	D.Laurillard	Elektron ta'lim talabalarning o'quv jarayonida AKTning har xil turlaridan foydalanadigan o'zaro ta'sirini tavsiflaydi. Bilimlar jamiyati sharoitida ta'lim elektron ta'lim orqali o'rganish va o'qitishda yangi g'oyalarni ishlab chiqishda muhim rol o'ynaydi.

Bizning so'rovnomamiz xulosasi bo'yicha, professor-o'qituvchilar o'z mashg'ullotlarida sinxron onlayn darslarni afzal ko'radilar, chunki bu format kommunikativ yondashuvga imkon beradi, bu o'quv materialini tezkor fikr-mulohazalarni talab qiladi.

Moodle ochiq kodli platforma sifatida ishlab chiquvchilarga tizimni foydalanuvchilarning shaxsiy ehtiyojlariga moslashtirish imkonini beradi. Ushbu platforma, shuningdek, ishlab chiquvchilarga ijodiy va ko'p qirrali bo'lish imkonini beradigan ko'plab onlayn resurslar (Facebook, YouTube, Vikipediya, JClick, Hot Potatoes va boshqalar) bilan yaxshi aloqada (1-rasmga qarang).

1-Rasm. Onlayn resurslar

MOODLEda har qanday formatdagi fayllar almashinuvi mavjud – o‘qituvchi va talaba o‘rtasida ham, talabalarning o‘zlari o‘rtasida ham. “Xabarlar” xizmati kursning barcha ishtirokchilariga dolzarb voqealar haqida ma’lumot beradi va “forum” xizmati guruhda muammolarni o‘quv muhokamasini tashkil qilish imkonini beradi. Platformaning dinamik boshqaruvi va modulli o‘qitish tuzilishi o‘quvchilarning individual talablarini qondirishga imkon beradi. Butun kurs tematik rejada taqdim etilgan oltita modulga bo‘lingan. Talabalarning mustaqil ishi ma’lum bir ustunlik bilan sinf va sinfdan tashqari ishlarining o‘zaro bog‘liq bloklari sifatida namoyon bo‘ladi. Reja-jadval va taqvim talabalarga materialni o‘rganish tartibi va muddatlarini boshqarishda yordam beradi (Rubsova, 2018).

O‘qituvchining vazifasi talabalarning sinf va darsdan tashqari ishlarini birlashtirib, ularning mustaqil va guruh ishlarini nazorat qilish va LMS Moodle interaktiv vositalari asosida talabalar uchun onlayn yordam ko‘rsatish/yaratish: Bloglar – bloglar: Wiki -Wiki; Forum - Forum: Viktorina - Test: Chat - Chat; Glossary - Lug‘at va boshqalar. Dars soatlarini qisqartirish sharoitida elektron kursni yaratishda talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish imkoniyati hisobga olinadi (Rubsova, 2018).

Talabalar uchun LMS Moodle platformasining pedagogik afzalliklari:

- kontent bilan ishlash qulayligi, o‘quv vaqtini optimallashtirish, kontentni doimiy ravishda yangilab turish;
- foydalanuvchi uchun istalgan joyidan istalgan vaqtda guruhning barcha a‘zolari uchun vazifaning mavjudligi;
- guruhdagi faol muloqot;
- matn yoki loyiha ustida hamkorlikda ishlash / kontentni hamkorlikda yaratish va tahrirlash (wiki);
- audiovizual ma’lumotlarni uzatish formatini kuchaytirish;
- o‘quv jarayonini individuallashtirish va differensiallashtirish;
- o‘qituvchiga fikr bildirish (Rubsova, 2018).

Masalan, “Moodle”ning kontent xususiyatlari talabalar uchun pedagogik afzalliklarni beradi. Platforma turli xil kurs materiallarini, hujjatlardan tortib videolargacha, intuitiv tarzda tashkil qiladi. Talabalar o‘qish vaqtini optimallashtirish orqali materiallarga osongina kirishlari va ular bilan shug‘ullanishlari mumkin. Professor-o‘qituvchilar, shuningdek, doimiy ravishda kontentni yangilashlari mumkin, bu esa talabalarning eng so‘nggi ma’lumotlarga kirishini ta’minlaydi va o‘rganish tajribasini yanada oshiradi.

Moodle platformasi masofaviy ta’lim talabalari uchun ham ko‘plab imtiyozlarni taklif etadi. Chet tilini o‘rgatish uchun Moodledan foydalanishning bu afzalliklari umuman masofaviy ta’limning afzalliklariga mos keladi.

Platformaning quyidagi ijobiy tomonlarini ta’kidlash kerak:

- moslashuvchanlik: talabalarga o‘quv materiallaridan qulay vaqtda va qulay tezlikda foydalanish imkoniyati beriladi;
- vaqt chegarasi yo‘qligi: talabalar ehtimoliy bo‘lgan javoblarni ko‘rib chiqish uchun qo‘shimcha vaqtga ega. Munozarada ishtirok etishdan oldin talabalar mavzuni diqqat bilan o‘rganishlari va ularning javoblarini o‘ylab ko‘rishlari mumkin;
- rentabellik: bu platforma qimmatbaho kompyuterlar va yuqori sifatli Internet-trafikdan foydalanishni o‘z ichiga olmaydi (Dmitrev, 2016).

Moodle LMSning yuqorida ko‘rib chiqilgan afzalliklari bo‘lishiga qaramasdan, platformaning jurnalistika talabalariga chet tilini o‘rgatishda, xususan, kasbiy kompetensiyani rivojlantirish nuqtai nazaridan Moodle’dan foydalanishning bir qancha kamchiliklari ham mavjud deb hisoblaymiz:

- Og‘zaki amaliyot uchun cheklangan imkoniyatlar mavjud, ya’ni, Moodle asosan matnga asoslangan platforma bo‘lib, u talabaning chet tilida jurnalistika uchun zarur bo‘lgan nutq va tinglash ko‘nikmalarini mashq qilish qobiliyatini cheklashi mumkin. Bu ravonlik va real dunyo muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga to‘sqinlik qiladi.

- Immersiv madaniy kontekstning yo‘qligi: Jurnalistika ko‘pincha madaniy nuanslar va kontekstni chuqur tushunishni talab qiladi. Moodle-ning virtual tabiati shaxsan yoki chet elda o‘qish tajribasi taqdim eta oladigan maqsadli tilning madaniy muhitiga kirish va ta’sir qilish darajasini ta’minlamasligi mumkin. Aniqroq aytadigan bo‘lsak, tilni faqat Moodle orqali o‘rganish jurnalistika talabasining intervyu o‘tkazish, o‘zaro munosabatlarni o‘rnatish va maqsadli tilning madaniy muhitida to‘g‘ri hisobot berish uchun zarur bo‘lgan og‘zaki bo‘lmagan muloqot, ijtimoiy etiket va madaniy ma’lumotlarning nuanslariga ta’sirini cheklaydi.

- Tarmoq imkoniyatlarini qisqartirish: Jurnalistikada hamkorlikning yuqori sohasi va professional tarmoqlarni yaratish juda muhim. Moodle-ning onlayn tabiati talabaniing ona tilida so‘zlashuvchilar va jurnalist hamkasblari bilan muloqot qilish qobiliyatini cheklashi mumkin, bu esa ularning professional kontekstda til ko‘nikmalarini rivojlantirish qobiliyatiga ta’sir qiladi.

- Haqiqiy dunyo ssenariylarini taqlid qilishning qiyinligi: Jurnalistika ko‘pincha murakkab, vaqtga ta’sirchan va yuqori bosimli vaziyatlarni boshqarishni o‘z ichiga oladi. Ushbu ssenariylarni Moodle platformasida samarali qayta yaratish qiyin, bu esa talabaniing kasb haqiqatlariga tayyorgarligini cheklaydi.

Moodle til o‘rganish uchun mustahkam poydevor yaratishi mumkin bo‘lsa-da, bu cheklovlar jurnalistika talabalaridan o‘zlarining professional muvaffaqiyatlari uchun zarur bo‘lgan tilni bilish va madaniy kompetensiyani to‘liq rivojlantirish uchun Moodle asosidagi til ta’limini boshqa o‘rganish imkoniyatlari bilan to‘ldirishlarini talab qiladi.

Tadqiqotimiz davomida, hozirgi kunda oliy ta’lim tizimida qo‘llanilayotgan HEMIS (Higher Education Management Information System) platformasini ham tadqiq qilindi.

HEMISning asosiy qulayliklari va xususiyatlari haqida qisqacha quyidagi ma’lumotlarni keltirish mumkin. HEMISning qulayliklari, asosan, ta’limni boshqarish funksiyasi bilan bog‘liq:

- Keng qamrovli ma’lumotlar va kirishni ta’minlash orqali barcha manfaatdor tomonlarning, shu jumladan talabalar va ularning ota-onalarining axborotga bo‘lgan ehtiyojlarini qondiradi;

- Ma’lumotlarni markazlashtirish va tartibga solish orqali boshqaruv xodimlari uchun axborot tahlili va qarorlar qabul qilish samaradorligini oshiradi;

- Foydalanuvchilarga qaror qabul qilishda subyektiv omillar ta’sirini bartaraf etgan holda HEMIS platformasi orqali o‘z ta’lim ma’lumotlarini muntazam tekshirish imkonini beradi;

- Talabalar bilan bog‘liq barcha ma’lumotlarning zaxira nusxasini yaratish va ta’lim jarayonida axborot oqimlarini to‘g‘ri tashkil etilishini ta’minlaydi.

HEMIS ilovasining xususiyatlari:

- Talabalarga dars jadvallari, o‘quv materiallari, o‘quv yozuvlari va ish faoliyatini kuzatish bilan tanishish imkonini beradi.

- Talabalarga shartnomalari, topshiriqlari va o‘qishlari bilan bog‘liq boshqa tegishli ma’lumotlarni ko‘rish imkonini beradi.

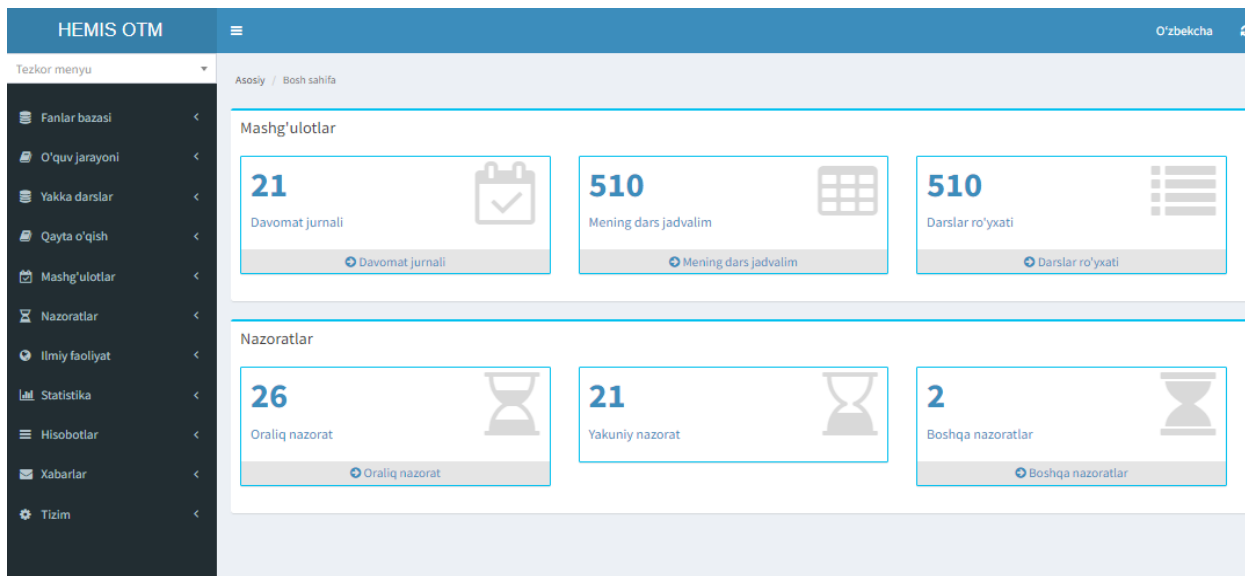
- Talabalarga istalgan vaqtda barcha kerakli ma’lumotlardan foydalanish imkoniyatini beradi, ularning o‘quv jarayonini yaxshiroq nazorat qilishiga yordam beradi.

- Talabalar o‘zlarining ta’lim faoliyati bilan xabardor bo‘lishlari va oshkoralik va mas’uliyatni oshirish uchun markazlashtirilgan platformani taklif qiladi.

HEMISning asosiy qulayliklari va xususiyatlarini sarhisob qiladigan bo‘lsak, tizim O‘zbekistonda oliy ta’lim boshqaruvini tartibga solishda hal qiluvchi rol o‘ynashi, shu bilan birga talabalarining o‘z akademik faoliyatlarida faolroq va xabardor rol o‘ynashlari uchun imkoniyat yaratishi ayon bo‘ladi.

Ko‘rib turganimizdek, HEMIS platformasida o‘quv jarayonidan ko‘ra ta’limni boshqarishga ko‘proq e’tibor qaratilgan. Tadqiqot davomida professor-o‘qituvchi va talaba profilida mavjud bo‘lgan elemnetlarni ko‘rib chiqamiz. Dastlab, professor-o‘qituvchi profilida mavjud boshqaruv va o‘quv jarayoni bilan bog‘liq funksiyalarini ko‘rib chiqsak.

Hemisda professor-o‘qituvchi profilida bevosita o‘quv jarayonida qo‘llanish uchun faqatgina “Fanlar bazasi” va “Xabarlar” bo‘limlarini keltirish mumkin. Qolgan barcha bo‘limlar o‘quv jarayonini boshqarish bilan bog‘liq (2-rasmga qarang).

2-rasm. HEMIS OTM

“Fanlar bazasi” va “Xabarlar” bo‘limlarining vazifalarini ko‘rib chiqsak. “Fanlar bazasi” bo‘limi beshta qismdan iborat:

- Fan mavzulari
- Fan resurslari
- Fan topshiriqlari
- Kurs topshiriqlari
- Kalendar reja

“Fan mavzulari” bo‘limida professor-o‘qituvchi fan dasturida keltirilgan mavzularni o‘quv reja, o‘quv yili va semestri bo‘yicha biriktiradi.

Ushbu “Fanlar bazasi” va “Xabarlar” qismlarining quyidagi kamchiliklari bor:

“Fanlar bazasi” faqat mavzular, resurslar, topshiriqlar va reja kabi ma’lumotlarni qamrab oladi, lekin ularni o‘qitish va baholash uchun qo‘llaniladigan usullar, strategiyalar, testlar va boshqa metodlarni qamrab olmaydi.

“Xabarlar” faqat e’lonlar va xabarlarini yetkazish uchun mo‘ljallangan, o‘quvchilar bilan samarali muloqotni ta’minlay olmaydi.

“Fanlar bazasi”da faqat bazaviy o‘quv rejasi ma’lumotlari bor, o‘quv jarayonidagi real o‘zgarishlar yoki qayta rejalashtirish aks ettirilmaydi.

“Xabarlar” orqali faqat bir tomonlama xabar uzatish mumkin, o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi o‘zaro muloqot uchun yetarli emas.

“Fanlar bazasi” va “Xabarlar” alohida-alohida funksional bloklar sifatida ishlaydi, ularning o‘zaro integratsiyasi cheklangan.

Bu esa o‘quv jarayonini boshqarishda qo‘shimcha kompyuter ishlarini talab qiladi.

“Fanlar bazasi” va “Xabarlar” asosan stasionar kompyuter uchun mo‘ljallangan, mobil qurilmalardagi foydalilik cheklangan.

Ushbu kamchiliklar “Fanlar bazasi” va “Xabarlar” funksionalligi va samaradorligini cheklaydi. O‘quv jarayonini boshqarishda ularni rivojlantirilgan, mukammal interaktiv tizimlar bilan to‘ldirish talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” to‘g‘risidagi PF-5847-son Farmoni. 2019 yil 8 oktyabr. www.lex.uz
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Oliy ta’lim tashkilotlarida masofaviy ta’lim shaklini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 559-sonli qorori. 2022 yil 3 oktyabr. www.lex.uz
3. SCORM - eLearning mahsulotlari uchun texnik standartlar to‘plami. U eLearning mazmuni va LMS larning birgalikda ishlashiga imkon beruvchi aloqa usuli va ma’lumotlar modellarini taqdim etadi. U dasturchilarga kodni qanday yozish kerakligini aytadi, shunda ular yaratgan narsa boshqa eLearning dasturlari bilan "yaxshi o‘ynaydi". SCORM mavjud bo‘lgan eng keng tarqalgan elektron ta’lim standartidir.
4. Dmitriev, M.E. (2016). Otnoshenie k distancionnomu obrazovaniju v pedagogicheskoy srede vuza. M.E. Dmitriev, L.M. Dmitrieva, A.E. Serezhkina. Nauchnyj al'manah, (8),113.
5. Dr Showkeen Bilal Ahmad Gul. (2015). E-Learning Revolutionise Education: An Exploratory study. E-learning: A Boom or Curse. CONFERENCE PAPER, 78.
6. Rubcova Je.A. (2018). Formirovanie kommunikativnoj kompetencii studentov v processe obuchenija inostrannogo jazyka na baze LMS MOODLE. – Vestnik of Samara University. History, pedagogics, philology, Vol. 24 (2),65.
7. Terry Grimes and Claude Whitmyer. E-Education: What is it? <https://www.researchgate.net/publication/269699938>
8. https://en.wikipedia.org/wiki/Learning_management_system